Pap Andrea

SZIA, URAM! – AZ UDVARIAS NYELVI VISELKEDÉS TANÍTÁSÁNAK KÉRDÉSEI A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV SZEMPONTJÁBÓL

1. Bevezetés

A pragmatikai tudás (pragmatikai kompetencia; Bachman 1990), egy adott beszélőközösségre jellemző nyelvi viselkedésmód, a szociokulturális normák ismerete is a nyelvi kompetencia összetevője. Az idegennyelv-tanítás szempontjából alapvető módszertani kérdés, hogyan mutassuk be a nyelv pragmatikai aspektusát, ugyanis a pragmatikai kompetencia hiánya nyelvhasználati problémákat eredményezhet. A nyelvi viselkedés normáinak tanítása az anyanyelvi nevelésben ugyanúgy szükséges. A tanulmány az udvarias nyelvi viselkedés azon elemeire összpontosít, amelyek hangsúlyosan megjelennek a mindennapi szóbeli és írásbeli interakciók során a személyközi viszonyok alakításában. Elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy a magyar mint idegen nyelv (MID) tanításában mely udvariasságot kifejező nyelvi eszközök, kifejezésmódok jelentenek kihívást a nem anyanyelvi beszélőknek, valamint azt is vizsgálja, hogy mindez milyen módon jelenik meg a tananyagokban.

A tanulmány röviden áttekinti az udvariasság és a nyelvoktatás viszonyát, kapcsolódási pontjait, különös tekintettel a MID tanítására. Számba veszi a nyelvi udvariasság kifejezőeszközeit a magyar nyelvre vonatkozóan, azok tanításának lehetőségeit, illetve a MID-tankönyvekben való megjelenési módjait (pl. a köszönési formák, megszólítások, társadalmi távolságra utaló megszólító névmások). Végül bemutat egy rövid, a személyjelölő névmások használatát elemző, külföldi egyetemisták körében végzett kérdőíves vizsgálatot (N = 35 Magyarországon tanuló, külföldi egyetemista: 13 lengyel, 11 kínai, 2 ukrán, 1 japán, 1 fehérorosz, 1 horvát, 1 török, 1 orosz, 1 ausztrál, 1 amerikai, 1 román, 1 belga).

2. Udvariasság és nyelvoktatás

Az udvarias nyelvi viselkedés sajátosságainak tanítása az anyanyelvi nevelésben is szükséges, hiszen az udvariasság kérdésköre a nyelvi szocializációt meghatározó oktatási színtereken is alapvető szerepet tölt be, célja a tudatos, eredményes beszélők, a hatékony nyelvhasználat elérése (Domonkosi 2018: 15). Ugyanez érvényes az idegennyelv-tanítás területére, így a MID oktatásában is szükséges a nyelv pragmatikai aspektusának bevonása, az udvariasságot kifejező nyelvi eszközök sajátosságainak, funkcióinak, alkalmazásának bemutatása.

https://doi.org/10.17048/Pelikon.2025.275

2.1. Az udvarias nyelvi viselkedés

Az udvariasság funkcionális pragmatikai keretben viszonyfogalomként magyarázható, miszerint egy adott megnyilatkozás udvariassága vagy udvariatlansága az adott kontextusban, a beszédpartnerek között fennálló (kontextuális és társadalmi) viszony alapján értelmezhető (Tátrai 2017: 916). Az udvarias nyelvi viselkedés az interperszonális viszonyok meghatározója, a társas interakció részeként az alapvető kommunikációs helyzeteket alakítja és befolyásolja (vö. Leech 1983; Bianchi 2003; Watt 2003). Az udvariassággal összefüggő nyelvi kifejezőeszközöket egy adott beszélőközösségben a szociokulturális elvárásoknak megfelelve alkalmazzuk.

Az udvarias nyelvi viselkedés vonatkozásában a stílusregiszterek (Halliday 1978) kérdésére is érdemes reflektálni, amely a nyelvtanításhoz is szorosan kapcsolódik, illetve az anyanyelvi szocializációban is alapvető szerepe van. A magyart idegen nyelvként tanulók esetében tipikus probléma, hogy nem érzik a nyelvi regiszterek közötti eltéréseket, váltásokat, ami a származásnyelvi beszélőkre még inkább jellemző, mivel ők magyar nyelvi környezeten kívül, más nyelvkörnyezetben sajátítják el a nyelvet (vö. Maróti 2021). Mindez indokolja a pragmatikai kompetencia fejlesztésének szükségességét (l. 2.2., vö. Maróti 2019; Pap 2022).

2.2. A nyelvoktatás pragmatikai aspektusa

A nyelvtudást a grammatikai tudás, valamint a szociokulturális és szociopragmatikai tényezők összessége adja. A kommunikációs képességhez a grammatikai kompetencia mellett pragmatikai és kulturális kompetencia is szükséges, amely a beszélőközösségre jellemző nyelvi viselkedésmódok, szociokulturális normák, a nyelvi és kulturális sémák ismerete. Az anyanyelvi beszélők a nyelvi szocializáció során elsajátítják a különféle nyelvhasználati mintákat, amelyek a társadalom alakulásával folyamatosan változnak.

A nem magyar anyanyelvűek számára azonban – a pragmatikai kompetencia hiányában – nehézséget okoz az adott szituációhoz, a szociokulturális elvárásokhoz igazodó nyelvi kifejezésmód, az adekvát nyelvi forma kiválasztása, a megfelelő nyelvi regiszter alkalmazása az eltérő társadalmi kontextusban. Mindez nyelvhasználati problémákat, pragmatikai hibát (Thomas 1983) eredményezhet, ami a kommunikáció során előforduló nem megfelelő nyelvi tevékenységet, a nyelvhasználati szabályok megsértését jelenti. A (1) pragmalingvisztikai hiba, amikor a beszélő egy adott szituációban nyelvileg nem pontosan fejezi ki magát (pl. *Köszönöm szépen, tanár!*; *Kedves tanár! Minden jót kívánok neki!; Ha a gmail kényelmesebb neki; Szia tanárnő!, Tisztelt Andrea Tanár!, Tisztelt Andi tanárnő;* Pap 2022). A (2) szociopragmatikai hiba pedig, amikor a társadalmi elvárásoknak nem megfelelően nyilvánul meg a beszélő, az adott helyzetben nem megfelelő nyelvi regisztert alkalmaz (pl. *Szia, professzor úr!* – pragmalingvisztikai is; Maróti 2003; *Hogy ityeg a fityeg*?; Szili 2000, 2004). A tanári szerep meghatározó a nyelvhasználati kérdések megismertetésében, a metapragmatikai tudatosság kialakításában, a nyelvórák során szükségszerű a pragmatikai kompetencia fejlesztése (Pap 2021).

Az udvariasság és a nyelvoktatás összefüggéseit vizsgálva felmerül az a releváns kérdés, miért fontos mindez a MID szempontjából is. A nyelvi udvariasság kidolgozottságában megfigyelhetőek a kultúrák közötti eltérések, lényegi szempont, hogy az udvariasság szinteződése (pl. magázódás/tegeződés a magyarban) létezik-e a diákok anyanyelvében. A különféle kultúrák találkozása, az interkulturális különbségek megjelenése is fontos szerepet játszik. A pragmatikai hiba, a nem megfelelő nyelvi viselkedésből következő félreértés gyakori jelenség a különböző kultúrák eltérő nyelvhasználati mintát követő beszélői között. A célnyelvi környezetben történő tanulás során a szociokulturális ismeretek könnyebben elsajátíthatók, ugyanis a nyelv a mindennapi kommunikáció eszközét is jelenti, ami növelheti a nyelvi tudatosságot (Pap 2021).

3. Módszertani kérdések a magyar mint idegen nyelv tanításában: MID – származásnyelv – anyanyelv

A MID tanításában, így a nyelvi udvariasság kérdésköréhez kapcsolódóan is szükséges kiemelni a különféle nyelvállapotokra, például a származásnyelvi beszélőkre vonatkozó módszertani kérdéseket. A 2. ábra azokat az eltérő nyelvállapotokat, egymáshoz való viszonyulásaikat mutatja, amelyeket a nyelvtanítás folyamatában is figyelembe kell venni, ugyanis a nyelvi tudatosság különböző szintjei különféle módszertani megközelítést igényelnek (nyelvelsajátítás és nyelvtanulás különbsége; vö. Krashen 1985).

1. ábra: Módszertani megközelítés: MID – származásnyelv – anyanyelv viszonya

Az 1. ábrán megjelenített nyelvállapotokat (magyar mint idegen nyelv, származásnyelv, anyanyelv) eltérő nyelvi kompetencia jellemzi, a beszélők tudásszerkezete különbözik egymástól (vö. Maróti 2018, 2021; Pap 2021).

3.1. Magyar mint idegen nyelv

Az idegen nyelv tanulása során egy átmeneti nyelvállapot jön létre, az ún. köztesnyelv (*interlanguage*, Selinker 1974), amely egy változó, sajátos nyelvi rendszer. A különféle nyelvi készségek (szóbeliség, írásbeliség), a szókincs és a nyelvi, grammatikai ismeretek elsajátítása – ideális esetben – párhuzamosan történik. A nyelvi tudatosság az idegen nyelv

tanulása során folyamatosan fejlődik. A diákok a nyelvi viselkedés mintáival elsősorban az osztálytermi kontextusban találkoznak (célnyelvi környezetben tanulva az anyanyelvi beszélők között is), elsajátításuk a nyelvórák keretén belül zajlik.

3.2. Magyar mint származásnyelv

A magyar mint származásnyelvi beszélőket eltérő nyelvi tudásszerkezet jellemzi (vö. Maróti 2021), minél alacsonyabb a magyar nyelvi ismeretük, annál közelebb van módszertanilag az idegen nyelv tanulásához. A szóbeli és írásbeli készségek, a nyelvi, grammatikai tudás eltérő szinten van jelen, a nyelvi készségek nem párhuzamosan fejlődnek, a magyart származásnyelvként tanulóknál tipikusan az írásbeli készségek gyengébbek. Emellett a magyar nyelvi tudatosság részlegessége vagy teljes hiánya a jellemző. A nem magyar nyelvi környezetben zajló kétnyelvű szocializáció (amennyiben otthon, a családi környezetben vagy a magyar közösségekben használják a magyar nyelvet), az eltérő szociokulturális közeg a nyelvi viselkedési minták részleges ismeretét vagy hiányát eredményezi.

3.3. Anyanyelv

Az idegen nyelv tanulásához hasonlóan az anyanyelv-elsajátítás is egy folyamat, amely az anyanyelvi szocializáció során megy végbe. Az anyanyelv a „gyermekkorban elsajátított kommunikációs eszköz" (Gósy 2017: 9), amely ismeretek az olvasás és az írás megtanulását is elősegítik. Az anyanyelvi kompetencia először a beszédben, majd az írásbeli kommunikáció elsajátításában jelenik meg. Az anyanyelvi szocializáció során a nyelvi viselkedési mintákat – ideális esetben – az anyanyelvi környezetben elsajátítjuk, az adott társadalmi viselkedési szokásoknak megfelelően. A nyelvi készségek párhuzamos fejlődnek. Az anyanyelv és az idegen nyelv közötti konceptuális különbségek megértése, nyelvi és kulturális sémák összehasonlítása (vö. Rózsavölgyi 2015) a nyelvtanulás során a tanulási folyamatot erősítheti.

4. Az udvariasság nyelvi kifejezőeszközei a magyarban

A nyelvi udvariasság kifejezésére minden nyelv rendelkezik egy sajátos eszközrendszerrel. Az udvarias nyelvi viselkedés elsajátítása az anyanyelvi beszélők esetében az anyanyelvi szocializációs folyamatban történik. Az idegen nyelv tanulása során a tanulási folyamat részeként, az eltérő nyelvi szinteken a nyelvtudásnak megfelelően jelennek meg a nyelvi udvariassághoz kapcsolódó különféle nyelvi eszközök, valamint ezek nyelvhasználati funkciói és a vonatkozó témakörök. A jelen fejezet ezek közül emel ki néhány, a magyar mint idegen nyelv tanításában hangsúlyosabb elemet.

4.1. Köszönés, megszólítás

A mindennapi kommunikációban a köszönés, a különféle üdvözlési formák (napszakok szerint, találkozás, búcsúzás) alapvető kapcsolattartó funkciót töltenek be (pl. *jó reggelt, jó napot*: nem minden nyelvben van megkülönböztetés).

A magyarban a szóbeli nyelvhasználatra kevésbé jellemző az egységes megszólítási rendszer alkalmazása (a nominális megszólítás ritkább, mint a névmási). Az olasz nyelvben például a magyarnál strukturáltabb a megszólítás rendszere (pl. a magyarban kevésbé használatos: *signorina* 'kisasszony', *giovanotto* 'fiatalember'; Pap 2021: 101). Az írásbeli kommunikációban is megjelennek a beszédpartnerre utaló, a címzettet jelölő megszólító formák.

4.2. A tegezés-magázás/önözés, tetszikelés

A nyelvkönyvek általában bemutatják a tegezés-magázás/önözés jelenségét, a személyjelölő névmásokat, de alkalmazásuk magyarázat nélkül nehézséget okozhat a magyarul tanulóknak. A nyelvi eszközök kiválasztásában meghatározó szerepe van a társas viszonyok minőségének. A magyar nyelvben a társadalmi távolságot kifejező névmás egyes számban két alakban van jelen *(ön, maga),* alkalmazásukban eltérés figyelhető meg, az egyik formális, a másik familiáris viszonyt implikál (Tátrai 2017). Az angol nyelvben más formában manifesztálódik az udvariasság (pl. megszólítások); az olaszban a többes számban alkalmazott névmási megszólítás egyszerűsödött a hétköznapi szóbeli nyelvhasználatban (T/2. *voi*; régebben elkülönült a tegező/magázó forma; T/V rendszerű nyelvek: vö. Szili 2000).

A tetszikelés a magázásnak egy különös módja, amelynek sajátos szociokulturális értéke van (vö. Domonkosi–Kuna 2015; egyes nyelvkönyvekben megjelenik: l. 5.3.). Fontos a jelenség társadalmi kontextusba helyezése, mely szituációkban fordulhat elő (pl. az idősebbekkel szemben, orvos-beteg kommunikációban). A nem magyar anyanyelvűek tanítása során szükséges kitérni a releváns szociopragmatikai kérdésekre (Pap 2021).

4.3. A felszólító mód

A felszólító mód tanításánál érdemes hangsúlyozni, hogy bár az egyik funkciója a kérés kifejezése, a direkt felszólító forma azonban udvariatlanságot implikálhat, inkább az E/2. és T/2 formákban, közvetlenebb viszonyban használatos. Általában enyhítő funkciójú kifejezésekkel együtt alkalmazzuk *(légy szíves/legyen szíves)*. A felajánlás beszédaktusában viszont (E/1.-ben) udvariasnak tekinthető forma (pl. *Elmenjek boltba*?). Komplexebb szerkezetekben (pl. konjuktívuszi mellékmondat) is használatos, például az engedélykérés kifejezésében (pl. *Megengeded, hogy kinyissam az ablakot?*). Az alkalmazáshoz tehát a pragmatikai funkciókra vonatkozó magyarázat is szükséges.

4.4. A feltételes mód

A feltételes mód az udvariasság egyik tipikus kifejezőeszköze (más nyelvekhez hasonlóan: pl. angol, olasz). Formai szempontból kevésbé okoz nehézséget a magyarul tanulók számára (pl. a felszólító módhoz képest), ugyanakkor szükségszerű a hozzá kapcsolódó pragmatikai funkciók explicitté tétele (pl. udvarias kérés, javaslat, szándék, akarat kifejezése, kívánság, óhaj), amire törekednek az újabb nyelvkönyvek is (l. 5.4.). Például ajánlat/javaslat: *Mi lenne, ha elmennénk moziba?; Holnap elmehetnénk kirándulni.;* kínálás: *Innál egy kávét?* A negatív

formában történő kínálás a magyarban nem tekinthető udvariatlannak (pl. *Nem kérsz egy kávét?*), amit érdemes nyomatékosítani, mivel a külföldi diákok gyakran annak vélik saját anyanyelvi mintájukból kiindulva.

4.5. A *-hat/-het* képző

A ható ige képzője forma és használat szempontjából is kihívást jelenthet a magyarul tanuló külföldiek számára, ugyanakkor tanítása elengedhetetlen, mivel az udvarias nyelvi viselkedéshez köthető grammatikai eszköz. Különféle funkciókat tölthet be a beszédhelyzettől és a beszélői szándéktól függően, megjelenhet több beszédaktusban is: kifejezhet például engedélykérést *(Kinyithatom az ablakot?);* javaslatot *(Sétálhatnánk a tónál.);* udvarias utasítást (pl. orvos: *Felöltözhet!*); lehetőséget, felajánlást *(Akkor főzhetünk.);* kínálást *(Megkínálhatlak egy kávéval?).* Alkalmazása során tipikus hibaként előfordul a külföldi diákoknál, hogy keverik a *tud* ige használatával szívesség, segítség kérésének kifejezésekor (pl. *El tudsz/tudnál menni boltba?, *Elmehetsz boltba?*).

5. Az udvariasság megjelenése a tananyagokban

Az alábbi fejezet azzal a kérdéssel foglalkozik részletesebben, hogy az előző (4.) fejezetben áttekintett nyelvi jelenségek, illetve az udvarias nyelvi viselkedés sajátosságai milyen módon jelenítődnek meg elsősorban a MID tanulására szolgáló könyvekben, valamint kitekint a magyar anyanyelvű diákoknak szóló, az anyanyelvi nevelésben használatos tananyagokra is.

A régebbi MID-nyelvkönyvek jellemzően kevésbé életszerű, nem a mindennapi nyelvhasználatot tükröző mintákat mutatnak be a szövegekben, dialógusokban. Az újabb, kommunikatív szemléletű, a nyelv pragmatikai aspektusát előtérbe helyező könyvek – ahogyan sokszor maguk a szerzők is célként megfogalmazzák – a mindennapi kommunikációs mintákat veszik alapul, hogy azokon keresztül ismertessék meg a nyelvet, egyes esetekben explicitté téve az udvarias nyelvi viselkedés ismérveit is (Pap 2017).

5.1. *Halló, itt Magyarország!* (Erdős József – Prileszky Csilla)

A *Halló, itt Magyarország* régebbi kiadású nyelvkönyv (Erdős–Prileszky 1999), amely bemutatja az udvariasság kifejezésére szolgáló elemeket, de jellemzően nincs explicitté téve a kommunikatív funkció, nem emeli ki az udvarias nyelvi magatartás sajátosságait sem. A köszönések és megszólítások formái csupán a bemutatás szintjén kerülnek elő, az alkalmazásra vonatkozóan semmilyen magyarázat nincs, mintha a bemutatott nyelvi minták (pl. *kisasszony, szervusz*) a szóbeli nyelvhasználat tipikus elemei lennének (Erdős–Prileszky 1999: 12–13). Az illusztrációk ugyan segítenek megérteni a tipikus használati helyzeteket, a kisasszony megszólítás például egy idősebb úr szövegbuborékjában szerepel, egy fiatalabb nőhöz fordulva, azonban a használati elterjedtségre, stílusértékre nézve nem ad a könyv információkat. Ez félreértésre adhat okot, ha a diákok anyanyelvében a hasonló szerepű megszólítások semleges értékűek a mindennapi nyelvhasználatban (l. 4.1.).

Az I. kötetben különösebb magyarázat nélkül, de megtalálható a tegezés-magázás jelensége (pl. *légy szíves – legyen szíves*). A II. kötetben megtörténik egy-egy beszédaktus formai bemutatása, de nem követi semmilyen vonatkozó nyelvhasználati információ (pl. segítség felajánlása: *Elnézést kérek, segíthetek valamiben?;* udvarias kérés: *Kinyitná az ablakot?; Beszélhetnék az igazgató úrral?*).

5.2. *Jó reggelt!* (Hetesy Bálint – Gyöngyösy Lívia)

A *Jó reggelt!* újabb megjelenésű (Hetesy–Gyöngyösy 2016) nyelvkönyv, szókincse a mai szóbeli nyelvhasználatra jellemző szavakat, kifejezéseket is tartalmazza. A köszönési módok tanítása során az egyre kevésbé használatos, *csókolom* üdvözlést is bemutatja. A köszönésekhez nem tartozik magyarázat, ebben a kötetben is illusztrációk segíthetnek az értelmezésben, hogy például ebben az esetben felnőttek és idősebbek irányában alkalmazott köszönési formáról van szó (Hetesy–Gyöngyösy 2016: 13).

A dialógusokban a nominális vagy névmási megszólítások helyett egyéb kapcsolattartó nyelvi elemek is megjelennek, amelyeken keresztül a különböző stílusregiszterek is megfigyelhetők. A formális stílusra példa: *Elnézést, Tanárnő, mikor lesz a magyar óra?*; Az informális/szleng kifejezésmódra pedig: *Bocs, mikor lesz a vizsga?* (Hetesy–Gyöngyösy 2016: 116).

5.3. *Lépésenként magyarul* (Durst Péter)

A *Lépésenként magyarul* 1. kötete (Durst 2017) foglalkozik a kínálás beszédaktusával és annak udvarias elutasításával (12. lecke), az udvarias kérés kifejezésével (25. lecke és 2. kötet: 162. o.), valamint az engedély kérésével is (35. lecke). Ugyanakkor sem ezeknél a témáknál, sem az udvarias köszöntés, bemutatkozás vagy bocsánatkérés formáihoz kapcsolódóan nincsenek olyan feladatok, amelyek a pragmatikai kompetencia fejlesztését szolgálnák (Maróti 2019).

A *Lépésenként magyarul* 2. kötete (Durst 2020) „Mindennapi nyelvhasználat" címszó alatt foglalkozik udvariassági kérdésekkel, bemutatva néhány beszédaktust is: a bocsánatkérés módjait (Durst 2020: 50); a javaslat elfogadását és annak udvarias visszautasítását (Durst 2020: 116). A feltételes mód funkcióját is hangsúlyozza, mint az udvarias kérés lehetséges módját, majd bemutatja különféle szituációkon keresztül, és gyakoroltatja megadott minta alapján. Például: *Megmondaná, hogy mennyibe kerül az a csokoládé?; Megtenné, hogy kitölti ezt?* (Durst 2020: 116).

Az udvariasság külön témaként is megjelenik (Durst 2020: 183) egy-egy helyzetben prezentálva a nyelvi kifejezőeszközeit, az udvarias stílust (pl. *szeretnék*, tetszikelés használata, magázás: ön, maga névmások), ezekhez azonban külön szociopragmatikai magyarázat nem kapcsolódik.

5.4. A *MagyarOK* tankönyvcsalád (Szita Szilvia – Pelcz Katalin)

A *MagyarOK* tankönyvei (Szita–Pelcz 2013a, 2013b, 2013c) explicitté teszik az udvariasságot elváró helyezetekben alkalmazott nyelvhasználati mintákat, bemutatják és gyakoroltatják

többek között az engedélykérés, a szívességkérés, a véleménynyilvánítás, a tanácsadás, a meghívás, valamint az udvarias kérés beszédaktusát is megadott nyelvi sémákon keresztül.

Az A1+ kötet egyik feladatában (Szita–Pelcz 2013a: 181) ki kell gyűjteni egy adott szövegből, szituációból a bókokat, dicséreteket (pl. *Szép ez a bordó kanapé.*). Ez is mutatja, hogy az elismerő megnyilvánulások és a rájuk adott válaszok módja kultúrafüggő, tehát interkulturális szempontból is releváns téma.

Az A2+ kötet (Szita–Pelcz 2013a: 146) a feltételes módnak az udvarias nyelvi viselkedésben betöltött szerepére mutat rá udvarias kérdések, kérések bemutatásával és gyakoroltatásával (a grammatikai formát és a kapcsolódó funkciót kiemelve). A tegezés-magázás/önözés jelenségével is foglalkozik, egy szövegben ismertetve a nyelvhasználati normákat (Szita–Pelcz 2013a: 148). A B1+ kötet az udvariasságra utaló megszólító névmás kétféle alakjának *(ön, maga)* alkalmazására vonatkozóan – a *Lépésenként magyarul* könyvvel ellentétben – nyelvtörténeti és szociopragmatikai információt is ad, rámutatva, hogy mindkét alak helyes, de az ö*n* udvariasabb (Szita–Pelcz 2013b: 58), majd a kínálás beszédaktusát is bemutatja, valamint kitér a *tetszik* használatára is (Szita–Pelcz 2013b: 59).

Az 5.3. és 5.4. fejezetekben bemutatott két tankönyvcsalád törekszik a pragmatikai kompetencia fejlesztésére is, bemutatva az udvariasságot implikáló megnyilvánulásokat, mint amilyen az üdvözlés, a bemutatkozás, a bocsánatkérés, az informális/formális névmások, a megszólítások, a javaslat, az udvarias kérés vagy az engedélykérés (Maróti 2019).

5.5. *Hungarian grammar exercises* (ELTE)

A *Hungarian grammar exercises* munkafüzetek (Szili et al. 2009) magyar grammatikai feladatokat tartalmaznak (külföldiek részére, kezdő szinttől). Az igeragozást bemutató táblázatban megtalálható a társadalmi távolságot kifejező névmás mindkét alakja, azonban az ön és a *maga* forma alternatívaként jelenik meg (Szili et al. 2009: 37), nem ad semmilyen szociopragmatikai információt a használatukra vonatkozóan. Az igeragozási táblázatok után következő feladatokban pedig már csak az ön/önök alakok fordulnak elő.

5.6. Balassi-füzetek

A Balassi-füzetek egy 5 kötetből álló könyvsorozat (Gordos–Varga 2011; Gordos 2013), amely elsősorban azoknak a származásnyelvi fiataloknak készült (eltérő nyelvi szintekre), akik már ismerik a magyar nyelvet, mivel a családban, illetve a Magyarországon kívüli magyar közösségekben megtanulták, és több-kevesebb intenzitással használják (l. 3.2.). A magyart származásnyelvként tanulók egyik fő problémája az udvarias nyelvi viselkedés mintájának hiánya, hiszen a magyar nyelvet nem anyanyelvi környezetben tanulják (nem magyar nyelvi környezetben szocializálódnak), így nagyobb kihívást jelent. A számukra készült magyar nyelvi tananyagok az anyanyelvi nevelésben (akár az intézményes keretek között zajló oktatásban) is alkalmazhatók.

A sorozat egyik kötetében *(Kalandra fel!)* megfigyelhető, hogy az igeragozási paradigmában explicit módon egyértelművé teszi a névmási funkciókat. Az ön megszólító névmás

is megjelenik a *te* után (zárójel nélkül) szaggatott vonallal választva el őket egymástól, ezzel jelezve, hogy a beszédhelyzetben részt vevő személyről van szó, ugyanakkor formailag az E/3. ragozási mintát követi (Gordos 2013: 59).

A származásnyelvi diákok számára nehézséget okozó udvarias nyelvi viselkedés mintája a Balassi-füzetek sorozatban hangsúlyosan megjelenik: például a kérés és az udvarias visszautasítás gyakorlása megadott nyelvi minták segítségével (Gordos–Varga 2011: 48); valamint a kérés beszédaktusában megfigyelhető direktségi fokozatok bemutatása (Bándli–Gordos–Maróti 2015: 13).

Az írásbeli kommunikáció egyik tipikus módja az e-mail, amelynek formai és nyelvhasználati elvárásai az anyanyelvi beszélőket is kihívások elé állítják. A magyart idegen nyelvként vagy származásnyelvként tanulók számára pedig még nagyobb nehézséget okoz az írásbeliség és annak hivatalos formája. Mindezek gyakoroltatására különféle feladatok találhatóak a sorozat köteteiben, pl. e-mail/SMS írása megadott nyelvi mintákkal, formális/informális stílusban (Gordos–Varga 2011: 14, Gordos 2013: 28).

5.7. Tananyagok az anyanyelvi neveléshez

A kapcsolattartás, a megszólítások anyanyelvi nevelésen belüli szerepét és fontosságát hangsúlyozza Domonkosi Ágnes (2018), megállapítva azt, hogy a tananyagok nyelvi udvariasságra, megszólításra, köszönésekre vonatkozó egységeiben az előíró, a nyelvi viselkedés szabályszerűségeire vonatkozó kijelentésekben többször a tudományos eredményeknek és a diákok hétköznapi nyelvi tapasztalatainak is ellentmondanak: „Általunk nem ismert, velünk kizárólag formális kapcsolatba kerülő embereket, akár velünk egykorúakat sem tegezünk le. Nem tegezzük tehát az eladót a cipőboltban, a kiszolgálót a McDonalds'-ban, a pincért az étteremben (Ők sem tegezhetnek minket.)" (Téglásy–Valaczka 2014: 102, idézi Domonkosi 2018: 16).

Az anyanyelvi neveléshez és a MID oktatásához készült tananyagok között felfedezhetőek kapcsolódási pontok, amelyeket érdemes a tanítás során is figyelembe venni, kölcsönösen hasznosítani. A magyar anyanyelvű diákoknak írt könyvek jól alkalmazhatóak a MID vagy a származásnyelv tanításában is. A funkcionális szempontokat érvényesítő, a valós nyelvhasználati kérdéseket középpontba helyező tananyagok közül egy jó példa az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet magyar nyelvi munkafüzete (Forró–Hegedűs–Pelczer 2015), amely a nyelvi viselkedés különböző aspektusait bemutató feladatokat tartalmaz. A munkafüzetben található néhány olyan feladattípus, amely különféle beszédaktusokat, a kommunikációs szándékok kifejezését gyakoroltatja egy-egy adott (pozitív/negatív) szituáción keresztül, többek között olyan gyakorlatokkal, amelyekben bele kell helyezkedni egy hétköznapi élethelyzetbe (Forró–Hegedűs–Pelczer 2015: 21, 22, 28).

Az online oktatás előnyének tekintett hozadéka a digitális tananyagok fejlesztése, gyarapodása (pl. *Okos doboz*). Az anyanyelvi neveléshez készült, online elérhető feladatok is kiválóan alkalmazhatóak a MID tanításában. A 2. ábra példái a nyelvi viselkedés kérdéseire mutatnak rá (udvariasság, grice-i maximák).

2. ábra: Az Okos doboz feladatai a nyelvi udvariasság tanítására (W1)

Néhány más példát említve még a jógyakorlatok közül, az online tananyagokban található többek között: az udvariasságot elváró szituáció, a grice-i maximák, a mindennapi beszédhelyzetek bemutatása, valamint ezek gyakoroltatása. A beszédaktusokra, a tegezés-magázás jelenségére (W2), valamint az írásbeli kommunikáció formai és nyelvhasználati sajátosságaira (W3) vonatkozóan is készültek feladatok, amelyek a magyart idegen nyelvként tanulók esetében is hatékonyan alkalmazhatóak (az említett példák a magasabb nyelvi szinteken vagy származásnyelvi beszélőkkel). Ugyanígy bármilyen egyéb, online elérhető nyelvi anyag is felhasználható, mint például a Vodafone ügyfélszolgálatának gyűjteménye (W4), amelynek egyik dialógusában jól érezhető a humort, vicces szituációt eredményező félreértés, kommunikációs zavar (ezt az alábbi beszélgetésben a beszédpartnert jelölő névmás hiánya okozza):

– *Vodafone*-ügyfélszolgálat, Endrődi Csaba vagyok, miben segíthetek?
– *Halló. Kovács Szilárddal szeretnék beszélni.*
– *Vodafone-dolgozó?*
– *Nem vagyok Vodafone-dolgozó, de ez magának miért fontos?*
– *Nem maga, hanem a Kovács Szilárd nevű úr, akit keres, a Vodafone-nál dolgozik?*

5.8. Udvariasság a szépirodalomban: megszólítások, elköszönések

Az udvarias nyelvi viselkedés szépirodalmi szövegeken keresztül, történeti perspektívából is megközelíthető. Akár magyar anyanyelvű diákoknak, akár magyarul tanuló külföldieknek megfelelően lehet szemléltetni az irodalmi példák segítségével, milyen megszólítási, illetve elköszönési formák léteztek a magyar nyelvben. A 18. század második felének drámai és szépprózai alkotásaiban Gasparicsné Kovács Erzsébet (2015) adatai szerint a megszólítások 68%-a egyelemű, 32%-a pedig két vagy három elemből álló szerkezet. Az egyelemű megszólítások szófaji szempontból nominális megszólítások (főnevek): *asszony, fejedelemséged, barátom* stb.; névmások: *maga, te, ti, kegyelmed, kend, nagyságod* stb. A több elemből álló szerkezetek között legnagyobb arányban rangjelzős megszólítások találhatóak: *kegyelmes, nagyságos, tekintetes, méltóságos … uram*. Érzelmi viszonyra utaló megszólításokra (*drága urambátyám, édes lelkem, kedves Marosym* stb.), foglalkozásra *(mester uram, nótárius uram)* vagy rokonsági fokra utaló előtagú szerkezetre is vannak példák *(komámuram, sógor uram).* Valamint három elemből is állhat egy megszólítás *(édes nagyságos uram, lelkem jó barátom).* Emellett névmási és nominális szerkezetekre is található példa (*te asszony, Majci te, sógor uram, szomszédasszony;* Gasparicsné Kovács 2015).

Az elköszönési, levélzárási formákra csupán egy szépirodalmi példát említve, elolvashatjuk a magyar irodalmi levelezésekben Mikszáth Mauks Ilonának írt leveleit, amelyekről Méhész ezt írja dolgozatában (2006: 33): „[…] az első levelekben Mikszáth és Ilona közötti elköszönései igen szűkszavúak. Leginkább csak a levél szerzőjének a nevére korlátozódnak. Ám a kapcsolat szorosabbra válásával az elköszönések is színesednek, s ugyanazt a bensőséges kapcsolatot mutatják, mint amit a megszólításokból leolvashattunk": *Kívánok jó egészséget. Csókolom és maradok mindig a régi, magát igazán szerető Mikszáth Kálmán* (35. levél); *Kívánok jó egészséget, s csókolom számtalanszor M. K.* (43. levél); *Csókolja milliószor Kálmán* (45. levél); *Őszinte tisztelettel Mikszáth Kálmán* (46. levél); *Isten önnel, kis boglyas Ilonkám! Kálmán* (48. levél).

Az irodalmi műfajok mellett egy sajátos szövegtípus a slam poetry, amelyben – a hagyományos műfaji kategóriáktól eltérő sajátosságai miatt (vö. Sólyom–Pap 2023) – a befogadókra utaló vagy egyéb kapcsolattartó nyelvi elemek alapvető szerepet töltenek be. Az ilyen típusú szövegeken keresztül is lehetséges az udvariassági formák, stílusregiszterek megközelítése, bemutatása (pl. megszólítás, Süveg Márk Saiid: *Hé, te ott! Igen, te, te ott, igen, te*; elköszönés, Baranyai Barna: *Maradok tisztelettel: a vicces gyerek a Facebookról*).

6. Névmási személyjelölés *(ön/maga)*: magyarul tanuló külföldiek körében végzett vizsgálat

A megszólított jelölése nominális és névmási formákkal is történhet, valamint egy kevésbé udvarias módja, amikor csupán a magázó ragozási mintát használva utalunk a címzettre (vö. Domonkosi–Ludányi 2018). Az ÉrtSz. szócikke alapján az *ön* névmás udvarias, formális, kapcsolatot jelöl, hivatalos, távolságtartóbb megszólítási forma. A *maga* kevésbé formális névmás, udvarias, bizonyos távolságot, megbecsülést kifejező stílusban, megszólításként használt; visszaható névmás (a külföldiek is leginkább ebben a funkcióban ismerik); illetve személyes névmás funkciójában is előfordul (pl. *maga sem tudja*). Domonkosi Ágnes korábbi kutatási eredményei (2002) szerint az idősebbek egyöntetűbben elfogadják a *maga* névmást, mint a fiatalabbak. A vizsgálatokban a többség negatívnak, bántónak érzékelte, illetve fölényesnek, udvariatlannak. A viszonyulást befolyásoló tényező lehet a késői nyelvi szocializáció, a környezetnyelv, illetve az eltérő nyelvi viselkedés hatása (nyelvhasználati minta).

A névmási személyjelölés kérdése az udvarias nyelvi viselkedéshez is kapcsolódik, ezért a MID tanítása során szükséges iránymutatást adni a névmások használatára vonatkozóan (l. 4.2.). Korchmáros Valéria (2007) külföldiek számára (is) készült magyar grammatikai összefoglalója kitér az udvarias megszólító névmás többféle alakjának pragmatikai és stiláris sajátosságaira: felhívja a figyelmet a *maga* névmás óvatos használatára, amely elsősorban nem egyenrangú kapcsolatban, a hierarchiában lefelé alkalmazott (pl. főnök-beosztott, tanár-diák, orvos-beteg).

Az alábbi fejezet egy rövid kérdőíves vizsgálatot mutat be a társadalmi távolságot kifejező névmások két formájához *(ön, maga)* kapcsolódóan: a magyarul tanuló külföldiek metapragmatikai tudatosságát középpontba helyezve a két megszólító névmás használatára vonatkozó ismereteiket tanulmányozza. A kérdőíves vizsgálat külföldi diákok körében készült 2021-ben, az adatközlők (35 fő) az ELTE Magyar mint Idegen Nyelv Tanszék magyar szakos, részképzős külföldi hallgatói voltak (tehát célnyelvi környezetben tanultak), nyelvtudásuk B2–C1 szintű. A kérdőívben 3 kérdésre kellett válaszolniuk az adatközlőknek: (1) Mikor használjuk az *Ön* és a *Maga* szavakat, milyen szituációkban? Írjon példákat is mindegyikre!; (2) Van-e különbség a két szó használatában, ha igen, mi a különbség?; (3) Ha tud/érez különbséget, honnan tudja? (Például tanulta, valaki mondta, saját tapasztalat stb.). Ehhez kapcsolódott egy másik, magyar egyetemistákkal végzett – nem reprezentatív – kérdőíves vizsgálat (2022/2023-ban, 38 fővel), amely a kétféle névmási formához való viszonyulást tanulmányozta. Az eredmények alapján a többség, 95% használja inkább az *ön* formát, amíg a *magá*t csupán 5%. A megkérdezettek szerint a *maga* régies, informális és formális (ugyanannyi százalékban). Az *ön*t pedig formális, sztenderd névmási alaknak vélték, valamint magas arányban bizalmasnak is (a *magá*hoz képest).

A külföldi egyetemi hallgatók körében végzett vizsgálatban a két megszólító névmás használatára vonatkozó meghatározások kevésbé magabiztos metapragmatikai tudatosságot mutatnak. Az adatközlők válaszai alapján az *ön* hivatalos, „komoly szituációban alkalmazott"; tiszteletet jelképez; udvariasabb, gyerekek részéről tisztelet kifejezése, formálisabb,

idős emberekkel, tanárral, főnökkel, magasabb rangú személlyel, ismeretlennel szemben alkalmazott; illetve munkában, hivatalban, bíróságon, hivatalos szövegekben használatos. A *maga* pedig hétköznapi, nem hivatalos, kevésbé formális; „nem igaz tisztelet, hanem kicsit gúnyos és udvariatlan"; „a felnőttek használják egymás között, kivéve, ha valaki idősebb"; „nem közeli ismerősök" (pl. kollégák, szülő-tanár, eladó-vevő); „magasabb rangú ember, távolságot fejez ki lefelé" (pl. professzor), idősebbekkel vagy nőkkel; „régies forma, kicsit pejoratív, nem túl szimpatikusan hangzik"; „amikor alacsonyabb rangúnak tartunk valakit, de kedvesek szeretnénk lenni"; „archaizmus, most elég ritkán lehet hallani ezt a formát".

A válaszadók többsége ismeri a *maga* megszólító névmási funkcióját, ugyanakkor nem használja. Ennek indokaként a következőt adták: nem akar udvariatlan és durva lenni, inkább csak az *ön*t használja. Egyes válaszok szerint a „hangzásban van különbség". Néhányan csupán a *maga* névmás visszaható funkcióját ismerték (pl. *Hogy érzi magát?* – a két funkció keveredése). A magabiztosabb nyelvtudással rendelkezők a személyes névmást megerősítő funkciót is felismerték (pl. *szerintem ő maga sem tudta*). Volt olyan is, aki „csak a tanárokkal való kommunikációból, levelezésből tudta" a *maga* megszólító névmási használatát, a magyarórán nem tanult erről. A válaszok alapján az *ön* tiszteletet fejez ki, „hasonló, mint az angol *you* és a *maga* 'yourself'" (visszaható névmás). Volt, aki „csak az önt tanulta, ha kell, azt használja" (saját nyelvhasználatára reflektálva: „mindenkivel nagyon informálisan beszélek"). A válaszadók közül 6 fő egyáltalán nem tudta indokolni a két alak közötti különbséget, 5 fő pedig nem volt biztos a használatában.

7. Összegzés

A jelen tanulmány az udvarias nyelvi viselkedés releváns kérdéseit tekintette át a MID területén. Az udvarias nyelvi viselkedés szerves része a mindennapi kommunikációnak, így kulcsfontosságú a nyelvtanításban is. Az írás számba vette az udvariasságra utaló alapvető nyelvi eszközöket a magyar nyelvre vonatkozóan, illetve ezek megjelenésének módjait a magyart idegen nyelvként tanulók számára készült könyvekben és egyéb tananyagokban, kitérve röviden a szépirodalmi és mindennapi szövegek kínálta lehetőségekre is. A névmási személyjelölést középpontba helyező, rövid kérdőíves vizsgálat a társadalmi távolságot jelölő megszólító névmások használatának tudatosságát tanulmányozta külföldi diákok körében. Az eredmény rávilágít arra, hogy a célnyelvi környezetben tanuló, magasabb nyelvismerettel rendelkező diákok többsége ismeri a névmás két alakját, a vonatkozó pragmatikai funkciók és stiláris értékük terén azonban már kevésbé rendelkeznek biztos tudással.

A MID oktatásában is nélkülözhetetlen a pragmatikai aspektus bevonása, ugyanakkor a nyelvkönyvek egy része nem helyez hangsúlyt a mindennapi nyelvhasználatra. Az adott társadalmi elvárásoknak megfelelő nyelvi viselkedés kihívást jelent a magyarul tanuló külföldiek számára, a magyart származásnyelvként beszélőknél pedig az udvariasságot elváró szituációkban – a magyar nyelvi környezet hiányából eredő – problémák mutatkoznak. A nyelvi eszközök tanításának során a pragmatikai szempontok figyelembevételével

a nyelvhasználati funkciók is tudatossá válhatnak. A pragmatikai kompetencia fejlesztése, valamint a metapragmatikai tudatosság kialakítása mind a nem magyar anyanyelvű, mind a származásnyelvi diákok esetében indokolt.

Irodalom

Bianchi, Claudia 2003. *Pragmatica del linguaggio*. Bari: Laterza.

Domonkosi Ágnes 2002. *A megszólítások és a beszédpartnerre utaló elemek változatai a mai magyar nyelvhasználatban. DE Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai. 88.* Debrecen: Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Intézet.

Domonkosi Ágnes – Kuna Ágnes 2015. A tetszikelés szociokulturális értéke. A tetszikelő kapcsolattartás szerepe az orvos-beteg kommunikációban. *Magyar Nyelvőr* 139/1: 39–63.

Domonkosi Ágnes 2018. A nyelvi udvariasság és kapcsolattartás helye és lehetőségei az anyanyelvi nevelésben. In Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi és idegen nyelv oktatási kérdései és oktatási segédletei.* Komarno: Selye János Egyetem. 14–28.

Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2019. „További szép estét, tanárnő!" A nyelvi kapcsolattartás változásai a hallgató-oktató levelezés tükrében. In H. Tomesz Tímea (szerk.): *Generációs kérdések a kommunikációs készségfejlesztésben.* Budapest: Hungarovox Kiadó. 73–89.

ÉrtSz. = Bárczi Géza – Országh László (szerk.) 1959–1962. *A magyar nyelv értelmező szótára.* Akadémiai Kiadó. Budapest. https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/m-3C77D/maga-2-3C8BB/, https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/o-o-433E2/on-1-435B2/ (2025. 04. 25.)

Gasparicsné Kovács Erzsébet 2015. Egyelemű megszólítási formák a 18. század második felének drámai és szépprózai alkotásaiban. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica* 42: 85–92.

Gósy Mária 2017. Anyanyelv-elsajátítás: kutatási irányok, módszerek, lehetőségek. In Bóna Judit (szerk.): Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 9–33.

Halliday, Michael A. K. 1978. *Language as a social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.

Krashen, Stephen D. 1985. *The Input Hypothesis.* London: Longman.

Leech, Geoffrey Neil 1983. *Principles of pragmatics*. London: Longman.

Maróti Orsolya 2018. A köztesnyelv és a származásnyelv viszonyáról – Származásnyelvi szemlélettel a közösségi oktatás hatékonyságának javításáért. *THL2. A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata*: 38–65.

Maróti Orsolya 2019. Politeness and pragmatic competence in teaching Hungarian as a second language: Successes and pitfalls. In Szende, Thomas – Alao, Georges (szerk.):

Pragmatic and cross-cultural competences: Focus on politeness. Bruxelles, Bern, Berlin, New York, Oxford, Wien: Peter Lang. 187–203.

Maróti Orsolya 2021. Ismeretlen, de nem idegen nyelv – A származásnyelvi tudásszerkezetről és oktatási helyzetről. In Bandli Judit – Pap Andrea – Zajacz Zita (szerk.): *MID-körkép. Magyar mint idegen nyelv. Oktatási helyzetek, módszertani tudnivalók*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 77–112.

Méhész Balázs 2006. *„Mi is légyen hát a becsületes neve és állapota? Mert azok szerint szoktuk egymást tisztelni mi, gyarló emberek." Nyelvi udvariassági formák Mikszáth Kálmán novelláiban és levelezésében.* Szakdolgozat. Debrecen: DE BTK.

Pap Andrea 2017. Udvariasság a magyar és a magyar mint idegen nyelvben pragmatikai aspektusból. In Koutny Ilona – Kinga Piotrowiak-Junkiert – Paweł Kornatowsk – Németh Szabolcs (szerk.): *A hungarológia ma: nyelvészet, kultúra és oktatás*. Poznań: Adam Mickiewicz Egyetem, Finnugor Tanszék. 111–118.

Pap Andrea 2021. A magyar nyelv jelenléte a külföldi oktatóhelyeken régen és ma – különös tekintettel Olaszországra. In Bandli Judit – Pap Andrea – Zajacz Zita (szerk.): *MID-körkép. Magyar mint idegen nyelv. Oktatási helyzetek, módszertani tudnivalók*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 77–112.

Pap Andrea 2022. A digitális kommunikáció udvariassága a tanár-hallgató viszonyban. In Jánk István – H. Tomesz Tímea – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A digitális oktatás nyelvi dimenziói. Válogatás a PeLiKon2020 oktatásnyelvészeti konferencia kerekasztal-beszélgetéseiből és előadásaiból.* Eger: Líceum Kiadó. 217–228. https://doi.org/10.17048/PeLiKon2020.2022.217

Rózsavölgyi Edit 2015. *A téri viszonyok kódolása a magyarban és az olaszban. Kontrasztív tipológiai elemzés*. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar.

Selinker, Larry 1972. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics* 10: 209–231. https://doi.org/10.1515/iral.1972.10.1-4.209

Sólyom Réka – Pap Andrea 2023. Understanding and teaching slam poetry: An empirical research of university students. In *The Paris Conference on Education 2023: Official conference proceedings*. Naka Ward, Nagoya, Aichi: The International Academic Forum. 215–226. https://doi.org/10.22492/issn.2758-0962.2023.20

Szili Katalin 2000. Az udvariasság elméletéről, megjelenésmódjairól a magyar nyelvben. *Hungarológia* 2: 261–280.

Szili Katalin 2004. *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Tátrai Szilárd 2017. Pragmatika. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 1048–1051.

Thomas, Jenny 1983. Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics 4*: 91–112. https://doi.org/10.1093/applin/4.2.91

Watts, Richard J. 2003. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.

Felhasznált tankönyvek, források

Bándli Judit – Gordos Katalin – Maróti Orsolya 2015. *Játssz velünk!* (Balassi-füzetek 5.). Budapest: Balassi Intézet.

Durst Péter 2017. *Lépésenként magyarul 1.* lépés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.

Durst Péter 2020. *Lépésenként magyarul 2.* lépés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.

Erdős József – Prileszky Csilla 1999. *Halló, itt Magyarország!* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Gordos Katalin 2013. *Kalandra fel!* (Balassi-füzetek 3.). Budapest: Balassi Intézet.

Gordos Katalin – Varga Virág 2011. *Miénk a vár* (Balassi-füzetek 1.). Budapest: Balassi Intézet.

Hetesy Bálint – Gyöngyösi Lívia 2016. *Jó reggelt!* Budapest: Semmelweis Egyetem, Egészségtudományi Kar.

Korchmáros Valéria 2007. *Hungarian Grammar. Not Only for Hungarians*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.

Szili Katalin – Bata Sarolta – Deme Renáta – Kántor Julianna – Kanyó Réka – Kisgergely-Deák Kinga – Lévai Dóra – Magyar Szilárd – Ottucsák Melinda – Sipos Linda – Szollár Csenge 2009. *Hungarian grammar exercises*. Budapest: ELTE BTK.

Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013a. *Magyarok A2+*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem.

Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013b. *Magyarok B1+*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem.

Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013c *Magyarok B2+*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem.

Forró Orsolya – Hegedűs Attila – Pelczer Katalin 2015. *Magyar nyelv, munkafüzet.* Eger: Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.

Internetes hivatkozások

W1: https://www.okosdoboz.hu/feladatsor?id=1774 (2023. 12. 04.)

W2: https://www.nkp.hu/feladat/megjelenites/94646911447 (2023. 12. 04.)

W3: https://www.nkp.hu/feladat/megjelenites/94646828196 (2023. 12. 04.)

W4: https://www.viccesviccek.hu/Vodafone_ugyfelszolgalat (2023. 12. 04.)